

עציץ פרחים / מאת: ח.נ. ביאליק
מתוך: "שירים ופזמונות לילדים", הוצ' דביר

מתוך: מחרוזת פרקי ספרות לבית הספר היסודי מדריך למורה חלק א' חוברת מספר 13 עמודים: 28-31

עֵצִיץ פְּרָחִים

מִן הַחֲלוֹן

פָּרַח עֵצִיץ

כָּל-הַיּוֹם

הִגְנָה יְצִיץ.

כָּל חֲבֵרָיו –

שָׁם בְּגֵן,

הוּא לְבַדּוֹ

עוֹמֵד כָּאֵן.

"עציץ פרחים" הוא שיר לירי שנושאו - הניגוד בין הימשכותו של הפרח השתול בעציץ אל חבריו בגן - לבין ריחוקו הנסיבתי. נושא התחושה הוא פרח והאמצעי השירי שבו נוקט ביאליק הוא האנשה. התחושה הנמסרת בשיר היא בדידות - אף-על-פי שאינה נזכרת בפירוש.

הניגוד בין הימשכותו של הפרח השתול בעציץ אל חבריו בגן לבין ריתוקו הנסיבתי, מבוטא באמצעות מילות-השיר ואופני אירגון:

הפרח שתול **בעציץ** - מצב לא טבעי; - חבריו¹ נמצאים **בגן** - מצב טבעי

- פרח העציץ נמצא **כאן**; - חבריו נמצאים **שם**.

- הפרח שרוי **לבדו** – לעומת **כל** חבריו.

מתיאור עמידתו של הפרח הבודד מול האחרים משתמע - שהפרח שואף אל חבריו בגן: הפרח מציץ מן החלון הגנה (נבחין ב-ה' המגמה). הוא עושה זאת במשך **כל** היום. מי שנמצא בגן הם **חבריו** ולא עצמים חסרי משמעות לגביו.

---

1 לגבי המושג "חבריו" בשיר, ייתכנו אינטרפרטציות שונות: חבריו יכולים להיות פרחים, פרפרים וכד'. כל אינטרפרטציה מעניקה גוון משלה לשיר.

החריזה **עציץ - יציץ**, מדגישה את ההצצה בניגוד להסתכלות שבנוחיות. כאן מרומז, רצונו להצטרף אל חבריו שבגן, אך אין כל רמז על יחסם של חבריו כלפיו: האם הם רוצים בו, ואולי דוחים אותו או שהם אדישים כלפיו.

ייתכן שאפשר לראות בסיטואציה זו גם את בדידותו של "המורס מעס" או של "יוצא הדופן" - שהם מבודדים בגלל היותם בולטים או שונים.

השיר מורכב משני בתים, בכל בית - משפט אחד. שש-עשרה מילים בסך-הכול מהוות את השיר כולו. המשפטים הקצרים מקלים על הילד לתפוס את המסר שהם מעבירים.

הילד והשיר

ביטויה המיוחד של הבדידות בשיר מאפיין את תפיסתו של הילד. לילד קל יותר להבין תחושה המלווה בסיטואציה קונקרטיה מאשר תחושה מופשטת. קשה לו להבין מהי בדידות. אך קל לו יותר להבין מהי בדידותו של הפרח בעציץ. הוא יבין זאת מתוך אנאלוגיה למקרים המוכרים לו, כגון: הילד עומד ליד החלון בביתו, רואה את חבריו משחקים ואינו יכול להצטרף אליהם בגלל מחלה, איסור מצד המבוגרים, מריבות עם הילדים וכו'. אנאלוגיות אלו עשויות לעזור לתלמידים להבין את התחושה הנמסרת בשיר, אלא שהבדידות המבוטאת בשיר קיומית יותר, קשה יותר לשינוי, למציאת פתרון. אולי אין זה אותו סוג הבדידות, אך לתחושה הבדידות עומק וגוונים שונים המתגלים בגילים השונים בהתאם להתנסויות בחיים.

הצעות להוראת השיר

נראה לנו שהשיר יכול להתאים להוראה בכיתות שונות - ברמות שונות: לימוד חד-פעמי באחת הכיתות, או לימוד חוזר תוך כדי העמקה.

בכל הרמות יכולה הוראת השיר להתחיל בקריאה, שתנסה לבטא אותם היסודות שהוזכרו. תידרש אתנחתא לאחר הקריאה - כדי לאפשר לתלמידים לעצב את רשמיהם. רצוי שהמורה יאפשר לילד בשלב הראשון להביא את רשמיו והרהוריו, ללא הכוונה.

הוראת השיר תשתדל להתרכז בתחושת הבדידות המבוטאת בו. בגיל צעיר קשה עדיין לעורר שיחה בנושא כזה, לכן כדאי לנסות לעורר אותה בדרכים שונות. למשל: באמצעות תנועה, הבעות פנים, או הצגתו

הסטאטית של המצב המתואר בשיר. הדיון על דרכי תגובותיהם של חברי הפרח שבעציץ (אדישות לגורלו, השתתפות בצערו, אי-הרצון בחברתו וכו'), עשוי להבהיר, שכל קורא יכול למלא את הפער בשיר בדרכו הוא, וכל דרך היא לגיטימית.

בכיתה גבוהה יותר, יכולה פעילות זו לשמש בסיס לשיחה על המשמעויות העולות מן השיר.

דרך אחרת לדון בשיר, היא - עיון בציורה של הציירת הדס בר-יוסף המאפשר להבין את השיר בכמה אפשרויות. בכל ציור יש לפרח שבעציץ או לפרחים שבגן יחס אחר זה אל זה. מאחד הציורים משתמעת גם האפשרות שהפרח אמנם לבדו ואמנם מציץ לגן - אך הדבר איננו מעציב אותו. הילדים יכולים לעיין בציורים ולהסיק מה משתמע מכל ציור על עמדתו של כל אחד מהגורמים בשיר. ייתכן שהילדים יביעו עמדה משלהם שהיא מתנגדת או מקבלת גירסה זו או אחרת. ייתכן גם שהילדים יגיעו למסקנה שאין כאן מקום לקבל או לדחות גרסה כלשהי, אלא כמעט כולן (להוציא אחת; אולי) משקפות אפשרויות שונות להבין את השיר. נוסף על כך יוכל התלמיד לצייר את גרסתו הוא בנושא הנידון.

לשם השוואה, יכול המורה להראות אח ציורו של נחום גוטמן לשיר הזה, כדוגמה לפרשנות אחרת של השיר על-ידי צייר. ציור זה מופיע בספר "שירים ופזמונות לילדים" לביאליק, הוצאה דביר. בציור נראים הפרחים כאוהדים לפרח-בעציץ.

כיתה מבוגרת יותר (במיוחד אם תלמידיה קראו כבר את השיר, שנה או שנתיים קודם לכן) יכולה לשוחח שיחה ישירה על השיר ומשמעותיו. שיחה זו יכולה לבוא בסיכום הפעילויות שהוצעו, כהקדמה להן או בנפרד מהן. אם לימוד השיר הוא לימוד חוזר, רצוי שהמורה תדגיש, שבהתבוננות בשיר בגיל מבוגר יותר, מבינים אנו אותו אחרת ומגלים בו דברים שלא גילינו אותם בעבר. זה יחזק בקרב התלמידים את ההכרה, שההתבוננות ביצירה ספרותית היא פעילות הדורשת מאמץ רוחני המתפתח עם גדילתנו והעשרת התנסויותינו.